

## СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ ЯК СИСТЕМА

Соціально-трудові відносини виконують двояку роль у суспільстві. З одного боку, вони є дзеркалом соціальної політики держави, покликаної формувати основи соціального благополуччя суспільства — знижувати і пом'якшувати соціальні контрасти, забезпечувати досить прийнятний життєвий рівень, що сприятиме утриманню рівня соціальної напруженості в припустимих межах. З іншого боку — соціально-трудові відносини виконують роль важеля, що реалізує конкретні соціальні цілі і стандарти [1].

Сукупність взаємопов'язаних елементів (параметрів) у широкому розумінні є системою. Кожен елемент системи має властиві лише йому якості; елементи пов'язані між собою і чинять вплив один на одного. Окрім цього, система не може існувати поза часом і простором. Структуру системи соціально-трудових відносин наочно зображено на рис.1. [2].



Рисунок 1 – Структура системи соціально-трудових відносин  
(Джерело: Міністерство освіти і науки України)

Фактори, які впливають на соціально-трудові відносини, діють не ізольовано, вони прямо чи побічно пов'язані між собою, а їх зв'язок із соціально-трудовими відносинами є одночасно і складним, і суперечливим.

Виокремлюють три основні фактори формування соціально-трудових

відносин (рис. 2.)[6].

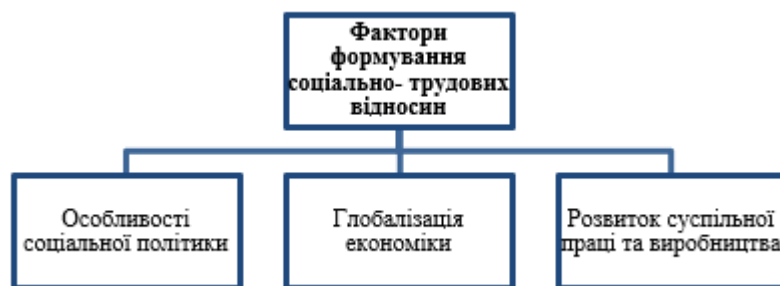


Рисунок 2 – Фактори формування соціально-трудоових відносин  
(Джерело: Міністерство освіти і науки України)

Предмети соціально-трудоових відносин визначаються цілями людей на різних стадіях їх життєвого циклу: від народження до закінчення навчання; трудова діяльність; після трудова діяльність.

Для кожного рівня соціально-трудоових відносин специфічними є свої предмети відносин і взаємозв'язок між ними (рис. 3.) [3].

<b>Рівні соціально-трудоових відносин</b>	<b>•Предмет соціально-трудоових відносин</b>
<i>мікроекономічний (рівень підприємства)</i>	• організація праці, форми й системи її оплати, гарантії зайнятості, розвиток персоналу, участь працівників в управлінні та у власності тощо.
<i>мезоекономічний (територіальний)</i>	• створення нових робочих місць, підтримка місцевих виробників, професійна підготовка працівників, поліпшення стану соціальної інфраструктури регіону, екологічної ситуації й ін.
<i>мезоекономічний (галузевий)</i>	• нормування праці, мінімальні гарантії заробітної плати, доплат, надбавок, соціальних гарантій, з урахуванням специфіки галузі; умови та охорона праці тощо
<i>макроекономічний (національний)</i>	• гарантії зайнятості; державний протекціонізм на ринку праці; умови підприємницької діяльності; підтримка національного виробника; мінімальні гарантії оплати праці й доходи населення; соціальні стандарти
<i>мегаекономічний (міжнародний)</i>	• сприяння колективно-договірному процесу, відвернення соціальних потрясінь, установлення і збереження соціальної злагоди.
<i>Індивідуальний</i>	• професійна освіта; наймання і звільнення; професійний розвиток; умови праці; трудова винагорода та ін

Рис. 3. Взаємозв'язок рівнів та предметів соціально-трудоових відносин у суспільстві

(Джерело: Міністерство освіти і науки України)

Соціально-трудові відносини класифікують за типами залежно від того, як вирішуються проблеми, хто має більше прав і як регулюються взаємовідносини між учасниками. Саме комбінація цих факторів визначає конкретний тип відносин [2].

Внаслідок фактичної нерівності сторін соціально-трудові відносини здійснюються у двох основних формах:

- «патерналістського союзу» між роботодавцем і залежним від нього найманим працівником;
- грубо-прагматичного використання найманого працівника як знеособленої робочої сили.

Кожна із цих форм передбачає високий рівень неформальної складової у відносинах між сторонами [5].

Основний принцип системи соціально-трудових відношень – законодавче забезпечення прав у соціально-трудовій області, визначення об'єктів, суб'єктів, порядку їх взаємодій, охоплення сфер взаємовідносин суб'єктів, а також контроль за дотриманням цих прав [4].

Соціально-трудові відносини є провідною складовою всієї системи відносин суспільства, утворюючи своєрідне «ядро» соціально-економічного розвитку. Рівень розвитку соціально-трудових відносин характеризує ступінь демократизації суспільства, соціальну орієнтованість його економічної системи, досконалість суспільних відносин у цілому [6].

#### *Список літератури:*

1. **О.В. Жадан.** «СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ» URL: [http://www.economy.in.ua/pdf/5\\_2014/26.pdf](http://www.economy.in.ua/pdf/5_2014/26.pdf)
2. «Економіка праці та соціально-трудові відносини» URL: [https://pidru4niki.com/20080215/ekonomika/sotsialnotrudovi\\_vidnosini\\_sistema](https://pidru4niki.com/20080215/ekonomika/sotsialnotrudovi_vidnosini_sistema)
3. **С.Б. Іваницька, Т.О. Галайда.** «ЕКОНОМІКА ПРАЦІ Й СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ» URL: [https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/9183/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%95%D0%9F%D0%A1%D0%A2%D0%92\\_2019.pdf](https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/9183/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%95%D0%9F%D0%A1%D0%A2%D0%92_2019.pdf)
4. «Форми та принципи соціального партнерства» URL: <https://buklib.net/books/23972/>
5. "Щодо стану соціально-трудових відносин в Україні та основних напрямів їхнього реформування". Аналітична записка URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/schodo-stanu-socialno-trudovikh-vidnosin-v-ukraini-ta-osnovnikh>
6. **Іляш О.І., Черненко Н.О., Шевчук О.А.** «ЕКОНОМІКА ПРАЦІ І СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ» URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/92f91326-ff3a-48e2-9645-ff9b573aa7ce/content>

**Бібліографія:** ПАТЛЮК А.О. Соціально-трудові відносини як система / А.О. ПАТЛЮК // Результати наукових конференцій Навчально-наукового інституту економіки, менеджменту та міжнародного бізнесу НТУ

«ХП» за 2024 рік в 2 т. – Харків : НТУ «ХП», 2024. Т. 2 : Труди XV-ої Міжнародної науково-практичної Internet-конференції студентів та молодих вчених «Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність «Форвард-2024» 25 грудня 2024 р. – 2024. С. 62-65